

Idéer och män i det tidigare 1800-talets Sverige.

ERIK FAHLBECK, *Idéer och män. Statsvetenskapliga studier.* Stockholm 1936.

I »Idéer och män» har docenten Erik Fahlbeck samlat ett antal studier över den politiska tankevärlden i det tidigare adertonhundralets Sverige, sådan denna manifesterade sig hos några av de mest framträdande politiska teoretikerna och riksdagskoryféerna från denna tid. Vissa av uppsatserna ha förut varit publicerade; alla grunda sig på ett flitigt och noggrant utnyttjande av offentliga och enskilda arkiv och en ingående kännedom om den tryckta litteraturen.

Samlingen inledes med en essay »Konservatism och konservatism». Med titeln vill författaren fastslå tesen om skillnaden mellan »naturvuxen konservatism» och idékonservatism. Med den förra avses den form, som helt enkelt är de besittande och maktägande klassernas ovilja mot förändringar, ägnade att äventyra deras position. Med idékonservatism betecknar författaren den mot liberalismen ställda samhällsuppfattning, vars lärofader var Edmund Burke. Författaren anser, att den naturvuxna konservatismen »har funnits i alla tider och behöver ej äga något inre samband från den ena epoken till den andra. Att skildra den historiskt låter sig ej rimligen göra. Den modärna konservatismen i Sverige erbjuder däremot ett rikt fält för forskaren». Samtidigt med att man livligt instämmer med den senare delen av denna sats, måste man fråga sig, huruvida författarens problemställning är i sin helhet fruktbar.

Om man såsom docenten Fahlbeck förutsätter en naturvuxen konservatism såsom en konstant i det politiska och samhällliga livet, måste man ävenledes ponera en naturvuxen radikalism, eftersom den senare åskådningen är lika naturlig för dem vars intressen icke äro förbundna med eller i strid med den för tillfället bestående samhällsordningen. Men om man skärskådar en så naturvuxen form av radikalism som en hungerrevolt, så återstår icke mycket av det naturvuxna. Hungerkänslan kan måhända räknas

dit, men revoltens mål, dess utformning, det sociala förband, som verkställt den, äro icke naturvuxna.

Frågan är därför om man överhuvud kan använda sig av ett sådant begrepp som naturkonservatism. Docenten Fahlbeck refererar en skrift av censor librorum Anders Malmström, i vilken denne försvarade det bestående samhället. Likaledes omtalas brev från rikshistoriografen Anders Schönberg till Gjörwell med samma syftning. Båda rubriceras som naturkonservativa, av spekulativt kynne. Men med tillägget av detta attribut är gärdet upprivet, ty benämner man den av Malmström och Schönberg företrädda, av naturrättsliga och idékonservativa strömningar genomsyrade, åskådningen naturkonservatism, blir all konservatism naturvuxen. Även om man tager ett så naturkonservativt argument som: man vet vad man har men icke vad man får, är även detta uttryck för en åskådning, väl närmast den historiska skolans. En idéhistorisk analys, vars material är det talade, skrivna eller tryckta ordet, kan icke laborera med ett sådant begrepp som naturvuxen konservatism, ty så snart en samhällsuppfattning eller politisk åskådning argumenterar eller propagerar för sin sak, måste framställningen präglas av en *åskådning*, vars teoretiska stringens kan vara av skiftande kvalitet, men som icke dess mindre måste finnas där, och som kan underkastas en historisk analys.

De följande uppsatserna ägnas helt åt vad titeln utlovat: »Idéer och män». Nyromantikern Lorenzo Hammarskiölds politiska utveckling är föremålet för studien »I brytningstider». En generations sätt att reagera för skakande omvälvningar i Sveriges och i Europas historia belyses här. Hammarskiölds väg från en yrvaken radikalism till en betänksam konservatism visas genom en framställning av hans politiska bana. Proberstenen för hans radikala åskådning blev den sociala frågan, närmast i dess dåvarande främsta politiska variant, representationsreformen. Fahlbecks skildring är belysande och intressant, ett belägg för satsen, att en tids ansikte icke alltid bäst studeras i de stora andarnas drag. Åt studiet av den tidigare svenska konservatismens hövding Hans Järta har docenten Fahlbeck ägnat ett stort utrymme. Såväl undersökningen av hans uppträdande vid grundlagsriksdagen som essäen över hans relationer till Fredrik Bogislaus von Schwerin äro betydelsefulla bidrag till kändedomen om Järtas politiska tankevärld. Strävan efter att finna kontinuiteten i hans utveckling har genom dessa studier tagit ännu ett steg framåt.

Samlingen innehåller två biografiska studier över Fredrik Bogislaus von Schwerin och Thore Petre. Dessa båda oppositionshövdingar ha alltid tillmätts ett betydande rum i den historiska och statsvetenskapliga litteraturen om det tidigare adertonhundra-

talet i Sverige, men docenten Fahlbeck har här lämnat de första på ett allsidigt material grundade biografierna över dessa personer. I enlighet med grundsynen i verket lägges huvudvikten vid Petres och Schwerins reaktion inför tidens politiska idéer.

Schwerin var den större teoretikern. Man kan måhända förklara denna i viss mån abstrakta inställning icke blott ur hans personliga läggning. Hans ställning såsom oppositionsman förenades med en dragning åt den romantiskt-historiska åskådningen. Denna motsats krävde en motivering av hans handlande, som täckte motsatserna. Samtidigt måste han fullgöra en uppfostraregärning inom den svenska riksdagen, där opposition i viss mån uppfattades såsom revolutionens föregångare. Frånvaron av makt bakom orden, frånvaron av ett parti eller en socialgrupp att stödja sig på, krävde en utförlighet i motiveringen och argumenten, som en partichef med större maktmedel kunde ha lämnat åsido.

Situationen för Tore Petre var en annan. Han tillhörde en samhällsklass med en ständigt växande makt i det ekonomiska livet. Hans ståndsbröder behärskade det politiska livet i England och Frankrike. Den politiska teorien var färdig att använda.

Icke dess mindre gå såväl Schwerins som Petres idéer tillbaka på samma ursprung, naturrätten i dess utformning från 1700-talet. När docenten Fahlbeck omnämner detta, berör han ett av den idéhistoriska forskningens centrala problem, nämligen, att samma politiska idé kan täcka helt olika politiska realprogram. En fördjupad idéhistorisk forskning kräver icke blott en utredning av de politiska tankarnas genesis utan även en skildring av den sociala och ekonomiska miljö i vilken de verkade. I den korta biografien över Thore Petre har docenten Fahlbeck allsidigt lyckats sammangjuta personhistorien med de idéhistoriska och sociala perspektiven.

I företalet till sin bok anger docenten Fahlbeck syftet med »Idéer och män» vara att »väcka och stimulera intresset» för forskningar rörande bokens ämne. Under denna vackra devis pläga ofta författare dölja sin egen oförmåga att själva utvinna något ur det behandlade stoffet. Beträffande »Idéer och män» gäller, att författaren lyckats i sitt uppsåt att angiva riktlinjer och egga till fortsatt forskning.

Nils Holmberg.